

<https://doi.org/10.15407/socium2019.04.133>
УДК 316.4

Балакірева О.М., канд. соціол. наук, завідувач відділу моніторингових досліджень соціально-економічних трансформацій ДУ “Інститут економіки та прогнозування НАН України”, голова правління ГО “Український інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка” та ГО “Центр “Соціальний моніторинг”, вул. Панаса Мирного, 26, Київ, 01011, Україна, email: bon.smc@gmail.com, ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-0790-7142>, Scopus Author ID: 23090251200, Web of Science ResearcherID: C-2861-2016,

Дмитрук Д.А., канд. соціол. наук, науковий співробітник відділу моніторингових досліджень соціально-економічних трансформацій ДУ “Інститут економіки та прогнозування НАН України”, директор ГО “Центр “Соціальний моніторинг”, вул. Панаса Мирного, 26, Київ, 01011, Україна, email: dmitruk_d@ukr.net, ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-2683-0972>

ДИНАМІКА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ОЦІНОК І ОЧІКУВАНЬ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ НАПРИКІНЦІ 2019 Р.¹

На основі даних загальнонаціонального опитування представлено оцінки соціально-економічної ситуації та суспільні настрої, структуру та розмір доходів, самооцінку матеріального становища населення, динаміку та структуру заощаджень (накопичень).

Ключові слова: індекси соціально-економічних оцінок і очікувань, громадська думка, заощадження, накопичення, самооцінка матеріального становища, тіньовий дохід.

Balakireva O.M., PhD. (Sociology), head of department for monitoring-based research of social and economic transformations, SO “Institute for Economics and Forecasting, National Academy of Sciences of Ukraine”, head of the board, NGO “Ukrainian Institute for Social Research after Olexander Yaremenko”, NGO “Social Monitoring Center”, 26, Panasa Myrnoho Str., Kyiv, 01011, email: bon.smc@gmail.com, ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-0790-7142>, Scopus Author ID: 23090251200, Web of Science ResearcherID: C-2861-2016,

Dmytruk D.A., PhD. (Sociology), scientific fellow, department for monitoring-based research of social and economic transformations, SO “Institute for Economics and Forecasting, National Academy of Sciences of Ukraine”, director, NGO “Social Monitoring Center”, 26, Panasa Myrnoho Str., Kyiv, 01011, Ukraine, email: dmitruk_d@ukr.net, ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-2683-0972>

TRENDS OF SOCIO-ECONOMIC ASSESSMENTS AND EXPECTATIONS OF THE UKRAINIAN POPULATION AT THE END OF 2019

Based on the data of the nationwide survey, authors present the assessments of the socio-economic situation, social sentiments, the structure and size of income, self-assessment of the financial standing of the population, trends and the structure of savings.

¹ За результатами моніторингових опитувань населення України, що проводяться ГО “Центр “Соціальний моніторинг” та ГО “Український інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка” спільно з відділом моніторингових досліджень соціально-економічних трансформацій ДУ “Інститут економіки та прогнозування НАН України”. Вибіркова сукупність кожного опитування моніторингу становить не менше ніж 2000 респондентів, є репрезентативною за основними соціально-демографічними показниками стосовно дорослого населення України. Стандартні відхилення при достовірних 95% і співвідношенні змінних від 0,1 : 0,9 до 0,5 : 0,5 становлять 1,31–2,18%. Метод отримання інформації: індивідуальне інтерв'ю за місцем проживання респондента “віч-на-віч”. Останнє опитування проведено з 9 по 16 травня 2019 р. в 24 областях України та м. Київ. Всього опитано 2100 респондентів.

© Балакірева О.М., Дмитрук Д.А., 2019

Keywords: indices of socio-economic assessments and expectations, public opinion, savings (accumulation), self-assessment of the financial standing, informal income.

Матеріал підготовлено на основі даних моніторингових загальнонаціональних опитувань дорослого населення країни. Закінчення періоду національних виборчих кампаній, що завжди характеризуються зростанням позитивних очікувань серед населення, позначилось і на цьогорічних оцінках.

Суб'єктивні оцінки. Українське суспільство наприкінці 2019 р. перебувало у стані позитивних очікувань від нової влади: оцінювали свій стан як гарний або нормальний 69,8% опитаних респондентів, були напружені або відчували занепокоєння та страх 30,2%². Здебільшого респонденти вважали, що в їхньому житті не відбулося за останні 30 днів змін, які б позначилися на їхньому матеріальному становищі (69,7%), про позитивні зміни повідомили 7,8%, про негативні – 22,4%. Приблизно такими самими були і очікування щодо першого півріччя наступного 2020 р.: не очікували на помітні зміни матеріального становища родини 67,6% респондентів, очікували покращення 13,8%, погіршення – 18,6% опитаних.

Значно меншою, порівняно з травнем стала частка респондентів, які повідомили, що “терпіти складне становище вже неможливо” (21,7% у грудні порівняно з 34,4% у травні). Частка осіб, які вважають, що “жити важко, але можна і потерпіти”, склала 54,8% (було 40,2% у травні). Частка респондентів, які оцінили своє становище позитивно (“все не так погано, і можна жити”), дорівнювала 23,5% (25,4%).

Динаміка самооцінки матеріального становища (табл. 1) показує, що порівняно з результатами грудня 2017 р. та грудня 2018 р. відбувається хоча й повільне, але поступове зменшення частки населення, яке відносить себе до родин з низькими доходами, та водночас збільшення частки осіб, які відносять себе до середньодоходної групи. На рис. 1 чітко показано тенденцію зменшення розриву в суб'єктивних оцінках – між розміром частки з оцінками матеріального становища на рівні середнього та частки осіб, які віднесли себе до груп з самооцінками матеріального становища “нижче за середнє”, “низьке” та “дуже низьке”, що є позитивним трендом.

Слід звернути увагу, що мешканці обласних центрів мають більш високий рівень самооцінки матеріального становища. Економічно активне населення значно менше віднесло себе до груп з низьким рівнем доходу та істотно більше – до групи із середнім рівнем доходу (44,9% проти загального 35,4%). (Див. табл. 2).

За даними опитування, проведеного в грудні 2019 р., частка населення, яке мало затримки в оплаті праці або виплаті пенсій за останні 1–2 місяці, знову зменшилася та становила 7,3% (порівняно з 8,3% в травні 2019 р., 9,9% – в грудні 2018 р.) до всіх опитаних.

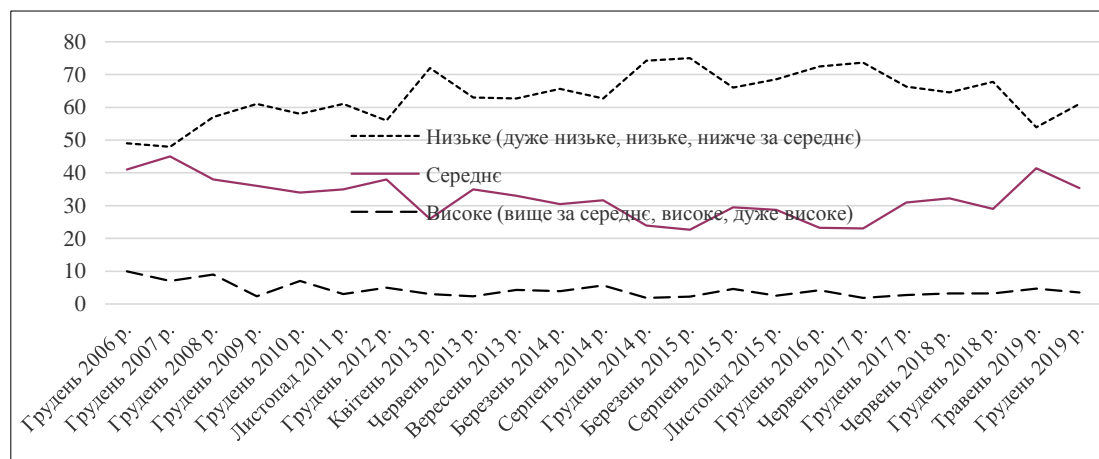
² Наведено дані за результатами моніторингового опитування, яке проводиться ГО “Центр “Соціальний моніторинг” та ГО “Український інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка” спільно з відділом моніторингових досліджень соціально-економічних трансформацій ДУ “Інститут економіки та прогнозування НАН України” у грудні 2019 р.

Таблиця 1

**Розподіл відповідей респондентів на запитання:
“Якщо матеріальне становище середньостатистичної сім’ї України
прийняти за деякий середній показник, то як Ви порівняно з ним оцінюєте
матеріальне становище Вашої сім’ї?”, %**

	Грудень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Грудень 2009 р.	Грудень 2010 р.	Листопад 2011 р.	Грудень 2012 р.	Квітень 2013 р.	Червень 2013 р.	Вересень 2013 р.	Березень 2014 р.	Серпень 2014 р.	Грудень 2014 р.	Березень 2015 р.	Серпень 2015 р.	Листопад 2015 р.	Грудень 2016 р.	Червень 2017 р.	Грудень 2017 р.	Червень 2018 р.	Грудень 2018 р.	Травень 2019 р.	Грудень 2019 р.
Дуже низьке	4	4	5	5	5	6	4	7	6	4,1	4,8	3,9	8,5	10,6	9,5	6,3	11,3	8,1	7,5	8,1	9,4	8,0	7,7
Низьке	14	16	19	21	19	21	18	25	18	20,6	23,9	21,3	27	31,1	22,5	24,0	28,8	26,2	26,4	22,4	24,7	18,6	19,7
Нижче за середнє	31	28	33	35	34	34	34	40	39	38	36,9	37,5	38,7	33,3	34	38,3	32,4	39,3	32,4	34,1	33,7	27,3	33,6
Середнє	41	45	38	36	34	35	38	26	35	33	30,5	31,6	23,9	22,7	29,5	28,7	23,3	23,1	31,0	32,2	29,0	41,4	35,4
Вище за середнє	7	4	8	2	4	3	4	2,5	1,8	3,6	3,4	4,6	1,9	2,2	3,7	2,4	3,4	1,8	2,4	2,9	3,2	4,4	3,2
Високе	3	2	1	0,4	3	0	1	0,5	0,6	0,7	0,5	1	0	0,1	0,9	0,2	0,8	0,1	0,3	0,3	0	0,3	0,2
Дуже високе	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,0	0,1

Джерело: Тут і далі у таблицях і рисунках – за даними моніторингу ГО “УІСД імені О. Яременка”/ ГО “ЦСМ” за участю відділу моніторингових досліджень соціально-економічних трансформацій ДУ “Інститут економіки та прогнозування НАН України”.

Рис. 1. Розподіл відповідей респондентів на запитання: “Якщо матеріальне становище середньостатистичної сім’ї в Україні прийняти за деякий середній показник, то як Ви порівняно з ним оцінюєте матеріальне становище Вашої сім’ї?”, %

Таблиця 2

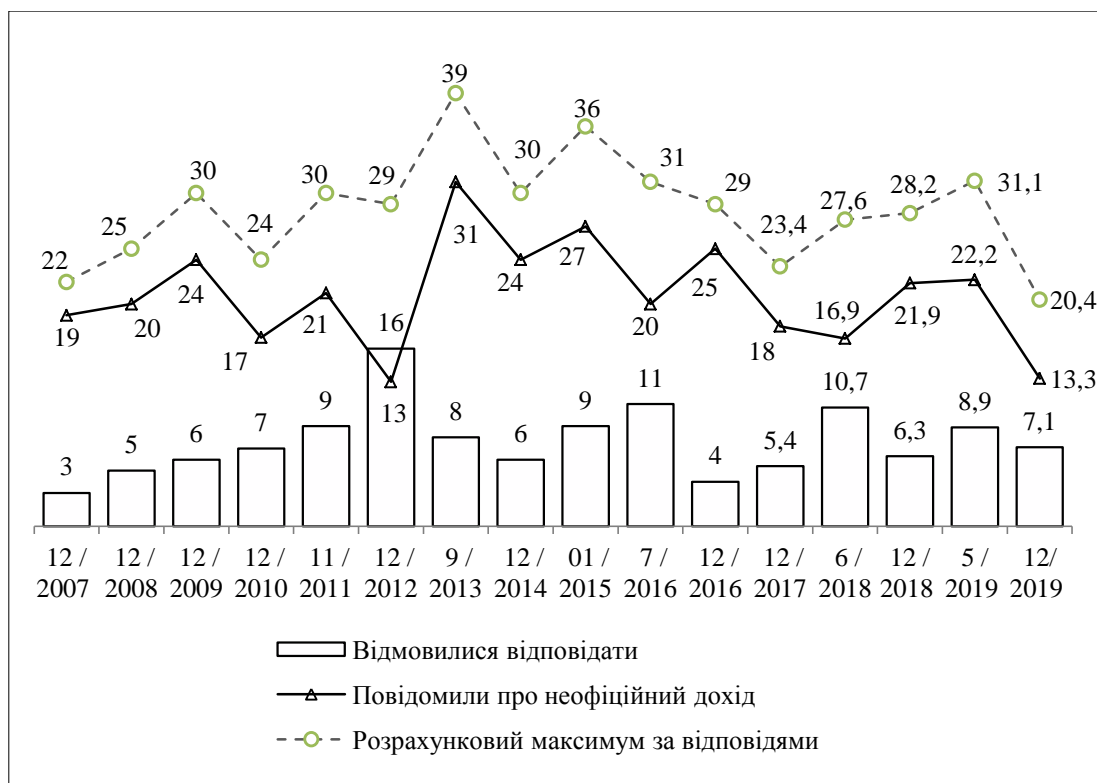
**Якщо матеріальне становище середньостатистичної сім'ї в Україні
прийняти за певний середній показник, то як Ви порівняно з ним
оцінюєте матеріальне становище Вашої сім'ї?**

	Серед усіх	За типом поселення			Серед економічно активного населення
		Обласний центр	Місто	Село	
Дуже низьке	7,7	6,0	9,0	8,1	2,4
Низьке	19,7	14,4	22,0	22,6	13,5
Нижче за середнє	33,5	34,5	33,6	32,4	35,4
Середнє	35,4	41,8	32,2	32,5	44,9
Вище за середнє	3,2	3,1	2,7	4,0	3,2
Високе	0,2	0,1	0,3	0,3	0,4
Дуже високе	0,1	0,0	0,3	0,0	0,0

Тіньові доходи. У цілому серед дорослого населення віком 18 років і старше частка осіб, які визнали, що отримують платню за свою роботу неофіційно, в грудні 2019 р. становила 9,2% (15,2% в травні 2019 р.). Серед економічно активного населення ствердну відповідь надали 13,3% (22,2% у травні 2019 р.). Це один з найнижчих показників за період з грудня 2007 року. Відмовилися від відповіді 7,1% респондентів. За період спостереження частка осіб, які ухилялися від відповіді, коливалась від 3% (грудень 2007 р.) до 16% (грудень 2012 р.). Отже, вимір частки ствердних відповідей та осіб, які відмовилися відповідати, дає підстави оцінити питому вагу економічно активного населення, яке отримує тіньовий дохід, як 20,4%. Огляд динаміки розрахункового максимуму щодо питомої ваги економічно активного населення, яке є отримувачем тіньових доходів, показав, що в грудні 2019 р. цей показник був найнижчим за дванадцять років спостереження. (Див. рис. 2).

У табл. 3 показано, що серед осіб, які погодилися оцінити розмір неофіційних виплат, найпоширенішим є отримання менше ніж 25% або понад 75% доходу через неофіційні канали. Половина осіб, які надали відповідь про наявність тіньових доходів, не готова назвати їх частку у загальному обсязі, що утруднює оціночні розрахунки масштабів тіньових доходів.

Накопичення населення. Під час опитування в грудні 2019 р. факт наявності заощаджень підтвердили 21,4% респондентів. Заощадження переважно зберігаються готівкою (у доларах США та гривнях). Порівняно з груднем 2018 р. дещо зросла кількість осіб, які мають заощадження на рахунках фінансових установ, і, відповідно, зменшилась частка осіб, які зберігають кошти вдома готівкою. За даними моніторингу, переважна частка готівкових заощаджень населення зберігається в гривні (65,9% серед осіб, які зберігають готівкою), другою за популярністю валютою заощаджень залишається долар США (23,6% серед осіб, які зберігають готівкою). Зазначимо, що частка збережень у доларах США порівняно з травнем 2019 р. (43,7% серед осіб, які зберігають готівкою) значно зменшилася. (Див. табл. 4).

Рис. 2. Частка економічно активного населення, яке залучене або може бути залучене до отримання тінювих доходів (отримують платню за свою роботу неофіційно – “з рук у руки”, “в конверті” тощо), %

Таблиця 3

Структура за відповідями на запитання: “Який відсоток від Вашого особистого доходу становлять такі неофіційні надходження?” у грудні 2019 р., %

	Всі опитані		Економічно активні	
	Серед усіх	Серед осіб, які отримували неофіційні платежі	Серед усіх	Серед осіб, які отримували неофіційні платежі
До 25%	5	9,5	6,8	17,5
26–50%	1,6	3,0	3,3	8,5
51–75%	0,4	0,8	0,7	1,8
76% і більше	4,1	7,8	7,7	19,8
Відмова відповідати	41,8	79,0	20,4	52,4
Не отримують платню за свою роботу неофіційно, не через касу	47,1		61,1	

Таблиця 4

**Розподіл відповідей респондентів на запитання:
“Скажіть, будь ласка, чи є зараз у Вашій родині грошові заощадження,
накопичення?” та “Скажіть, будь ласка, в якій валюті
Ви зберігаєте Ваші заощадження, накопичення?”
(серед осіб, які мають заощадження, накопичення) у динаміці, %**

	Немає заощаджень, накопичень	Є заощадження, накопичення		Валюта накопичень серед осіб, які мають заощадження, накопичення готівкою				
		на рахунках фінансових установ (депозити, облігації, акції)	Готівкою	Гривні	Долари	Євро	Рублі	Інша
Жовтень 2011 р.	75	25		65,7	33	13,2	1,5	0,5
Грудень 2012 р.	72	28		70,1	33,7	12,2	0,9	0,5
Квітень 2013 р.	80	20		69,3	37,2	8,9	1,3	0
Березень 2014 р.	73	8	19	77,8	39,4	11,8	2,8	0,2
		27						
Серпень 2014 р.	80	4	13	72,8	34,6	16,8	2	0,3
		17						
Грудень 2014 р.	81	6	13	77,9	43,7	13,3	4,3	0,8
		19						
Березень 2015 р.	80	4	16	69,8	49,3	17,4	5,8	1,1
		20						
Серпень 2015 р.	77	6	17	72,8	38,9	12	0,7	0,6
		23						
Листопад 2015 р.	78	5	17	68,1	41,9	18,7	0,6	0,8
		25						
Грудень 2016 р.	73,7	10,4	18,4	66,8	45,1	16,1	0,6	0,5
		28,8						
Червень 2017 р.	81,8	3,5	14,5	69,3	37,3	15,4	1,8	0,3
		18						
Грудень 2017 р.	76,8	8,4	15,8	62,7	48,7	15,2	1,3	1,3
		24,2						
Грудень 2018 р.	78,9	6,2	14,9	69,1	42,9	13,5	1,4	0,7
		21,1						
Травень 2019 р.	79,1	7,4	13,5	66,7	43,7	9,6	0,7	0,0
		20,8						
Грудень 2019 р.	78,6	6,8	14,2	65,9	23,6	9,9	0,5	0,0
		21,4						

Примітка: Запитання про валюту грошових заощаджень ставилося респондентам, які мали накопичення готівкою.

Індекси соціально-економічних оцінок та очікувань. Щоквартальний моніторинг соціально-економічних оцінок та очікувань населення здійснюється ГО “Український

інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка”/ГО “Центр “Соціальний моніторинг” за участю відділу моніторингових досліджень соціально-економічних трансформацій ДУ “Інститут економіки та прогнозування НАН України”³ та ґрунтується на розрахунку п’яти індексів (методологія розрахунків представлена у додатку А): поточного особистого матеріального становища (ІПСо), поточного суспільного матеріального становища (ІПСс), очікуваних змін особистого матеріального становища (ІЕОо), очікуваного розвитку економіки країни протягом найближчих місяців (ІЕОс) та інфляційних очікувань (ІО).

Традиційно у грудні 2019 р. ми фіксуємо новорічне покращення значень більшості індексів, але цього разу показники є вищими, ніж у грудні 2018 р. (табл. 5):

- **ІПСо** 85,2 пункту: серед економічно активного населення – 89,9, серед неактивного – 79,3;
- **ІПСс** становив 90,4 пункту: серед економічно активного населення – 93,6, серед неактивного – 86,2;
- **ІЕОо** знизився до 95,2 пункту: серед економічно активного населення – 100,4, серед неактивного – 88,4;
- **ІЕОс** становить 55,3: серед економічно активного населення – 54, серед неактивного – 57,2;
- **ІО** становив 159,6 пункту: серед економічно активного населення – 155,6, серед неактивного – 164,9.

³ Попередні індекси докладніше див: Балакірева О.М., Дмитрук Д.А. Соціально-економічні оцінки та настрої населення України між президентськими та парламентськими виборами 2019 р. *Український соціум*. 2019. № 2. С. 111–126; Балакірева О.М., Дмитрук Д.А. Динаміка соціально-економічних оцінок і очікувань населення України наприкінці 2018 р. *Український соціум*. 2019. № 1. С. 105–124; Балакірева О.М., Дмитрук Д.А. Динаміка соціально-економічних оцінок і очікувань населення України: літо 2018 р. *Український соціум*. 2018. № 3. С. 114–129; Балакірева О.М., Дмитрук Д.А. Динаміка соціально-економічних оцінок і очікувань населення України наприкінці 2017 р. *Український соціум*. 2018. № 1. С. 95–111; Балакірева О.М., Дмитрук Д.А. Динаміка соціально-економічних оцінок і очікувань населення України: літо 2017 р. *Український соціум*. 2017. № 2. С. 114–132; Балакірева О.М., Дмитрук Д.А. Динаміка соціально-економічного самопочуття населення України. *Український соціум*. 2017. № 1. С. 124–145; Балакірева О.М., Серeda Ю.В. Динаміка соціально-економічного самопочуття та рівня життя населення. *Український соціум*. 2015. № 3. С. 125–145; Балакірева О.М., Серeda Ю.В. Динаміка матеріального становища та соціально-економічних очікувань населення: березень 2014 р. *Український соціум*. 2014. № 1. С. 148–173; Балакірева О.М., Дмитрук Д.А. Динаміка соціально-економічних оцінок та очікувань населення України: 2006–2012 рр. *Український соціум*. 2013. № 1. С. 171–194; Балакірева О.М., Серeda Ю.В. Соціально-економічне самопочуття населення України: березень 2012 р. *Український соціум*. 2012. № 2. С. 172–192; Балакірева О.М., Дмитрук Д.А., Серeda Ю.В. Соціально-економічне самопочуття населення України наприкінці 2011 р. *Український соціум*. 2011. № 4. С. 159–179; Балакірева О.М., Дмитрук Д.А., Серeda Ю.В. Соціально-економічне самопочуття населення та очікування навесні 2011 р. *Український соціум*. 2011. № 2. С. 161–178; Балакірева О.М., Дмитрук Д.А., Серeda Ю.В. Громадська думка та оцінки ситуації: листопад – грудень 2010 р. *Український соціум*. 2011. № 1. С. 193–215; Балакірева О.М. Соціально-економічне самопочуття населення України: підсумки 2009 р. та очікування від 2010 р. *Український соціум*. 2010. № 1. С. 165–190.

Таблиця 5

Динаміка індексів соціально-економічних оцінок та очікувань серед економічно активного населення

		Листопад 2011 р.	Березень 2012 р.	Вересень 2013 р.	Березень 2014 р.	Серпень 2014 р.	Грудень 2014 р.	Березень 2015 р.	Серпень 2015 р.	Листопад 2015 р.	Грудень 2015 р.	Грудень 2016 р.	Червень 2017 р.	Грудень 2017 р.	Червень 2018 р.	Грудень 2018 р.	Грудень 2019 р.
ПСо	Економічно активне	76	73	87	47	48	36	22	39	40	51	63	66	73	72	68	89,9
	Економічно неактивне	59	65	83	45	37	28	18	39	37	42	52	56	62	63	51	79,3
	Все населення	71	71	85	46	43	33	20	39	39	48	59	62	68	68	62	85,2
ПСс	Економічно активне	75	73	83	32	30	28	21	39	39	42	59	67	60	72	62	93,6
	Економічно неактивне	64	69	79	32	28	25	20	36	35	43	58	59	57	61	52	86,2
	Все населення	72	72	81	32	29	27	21	38	38	33	59	71	59	67	58	90,4
ІЕОо	Економічно активне	83	79	94	55	46	42	31	40	43	51	70	69	79	74	76	100,4
	Економічно неактивне	62	70	87	49	36	32	25	33	39	43	55	57	63	59	57	88,4
	Все населення	77	76	91	52	42	38	28	38	42	48	64	64	72	68	69	95,2
ІЕОс	Економічно активне	77	76	82	37	30	33	34	45	48	56	60	69	64	72	62	54,0
	Економічно неактивне	65	71	77	34	25	28	28	42	49	50	56	63	58	62	53	57,2
	Все населення	74	75	80	36	28	31	31	45	49	54	58	66	62	68	58	55,3
ПО	Економічно активне	164	165	160	175	177	186	189	183	181	183	175	174	178	174	174	155,6
	Економічно неактивне	182	178	167	181	189	193	193	188	184	186	177	182	183	183	178	164,9
	Все населення	170	169	163	177	182	189	190	184	181	184	175	177	180	178	175	159,6

Примітка: Пояснення щодо індексів див. додаток А.

Існують значні відмінності за індексами соціально-економічних оцінок і очікувань серед різних соціально-демографічних груп (табл. 6). За традицією більш стримані оцінки надають респонденти, які мешкають в обласних центрах і містах від 20 до 100 жителів, мешканці сільської місцевості оптимістичніші в оцінці соціально-економічної ситуації.

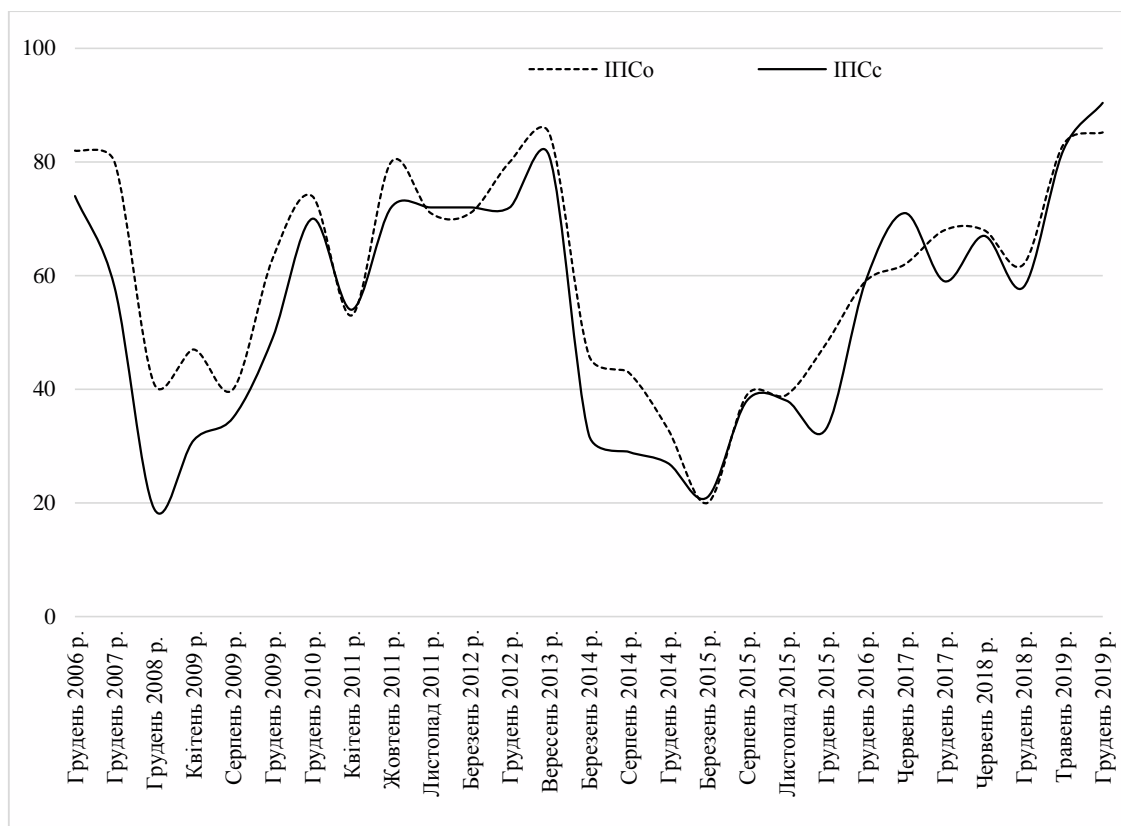
Таблиця 6

Зведена таблиця індексів оцінок і очікувань за соціально-демографічними групами

Показник	ІПСо	ІПС нас. пункту	ІПСс області	ІПСс країни	ІПСс інтегральний	ІЕОо	ІЕОс	ІО	
Серед усіх	85,2	92,4	83,5	95,3	90,4	95,2	55,3	159,6	
Регіон	Захід	91,8	100,8	96,4	81,9	93,0	99,4	53,5	151,7
	Центр	89,0	95,2	93,6	91,0	93,3	101,7	56,5	165,8
	Північ	83,8	89,4	89,3	84,9	87,9	96,2	62,0	166,3
	Схід	75,8	85,7	83,0	78,5	82,4	86,9	63,0	151,0
	Донбас	84,9	92,8	87,0	82,6	87,5	82,7	44,2	163,0
	Південь	72,5	87,3	85,3	84,1	85,6	85,7	46,9	171,0
	м. Київ	103,9	90,8	87,6	82,4	86,9	114,4	47,7	160,1
Тип населеного пункту	Обласний центр	88,1	93,0	89,5	82,7	88,4	98,4	58,6	158,6
	Місто з нас. > 100 тис.	77,7	92,8	83,7	78,3	85,0	85,5	69,1	159,0
	Місто з нас. 50–100 тис.	69,6	79,6	80,3	75,0	78,3	85,0	58,5	170,7
	Місто з нас. 20–50 тис.	97,9	90,3	94,1	90,3	91,6	108,0	60,4	147,1
	Місто з нас. < 20 тис.	72,4	81,0	79,2	69,5	76,6	81,9	62,3	166,7
	Селище міського типу	83,2	87,8	79,4	75,0	80,7	94,6	52,7	153,4
	Село	88,5	97,8	96,3	89,8	94,6	95,9	52,4	161,6
Матеріальне становище родини	Дуже низьке	66,7	80,9	78,5	70,4	76,6	107,4	117,6	174,1
	Низьке	74,2	82,4	82,1	73,3	79,2	84,1	71,3	167,9
	Нижче за середнє	80,9	89,6	87,4	81,8	86,3	91,8	52,5	163,7
	Середнє	97,3	101,9	97,6	92,7	97,4	107,3	45,0	149,7
	Вище за середнє	110,3	102,9	101,5	91,2	98,5	113,2	45,6	141,2
	Високе	120,0	140,0	100,0	120,0	120,0	120,0	80,0	140,0
	Дуже високе	100,0	100,0	100,0	150,0	116,7	100,0	0,0	100,0
Вік, років	18–29	94,1	99,3	98,6	93,4	97,1	104,7	38,4	151,3
	30–39	91,6	94,3	90,1	86,9	90,5	105,7	53,9	151,2
	40–49	84,1	91,3	88,8	82,7	87,6	92,9	53,8	160,5
	50–59	81,1	90,5	88,1	79,5	86,1	90,8	58,8	166,0
	60+	77,6	87,3	84,3	76,2	82,6	84,5	68,5	167,2
Стать	Чоловік	89,9	93,9	86,4	100,4	93,6	100,4	54,0	155,6
	Жінка	79,3	90,3	79,7	88,4	86,2	88,4	57,2	164,9
Економічна активність	Активне	89,9	93,9	86,4	100,4	93,6	100,4	54,0	155,6
	Неактивне	79,3	90,3	79,7	88,4	86,2	88,4	57,2	164,9

Примітка: Пояснення щодо індексів див. додаток А.

Порівняльний аналіз динаміки індексів соціально-економічних оцінок і очікувань демонструє синхронне підвищення оцінок матеріального становища на рівні особистості та суспільства, яке розпочалося навесні та пов'язане з очікуваннями покращення соціально-економічного становища внаслідок зміни влади (рис. 3).

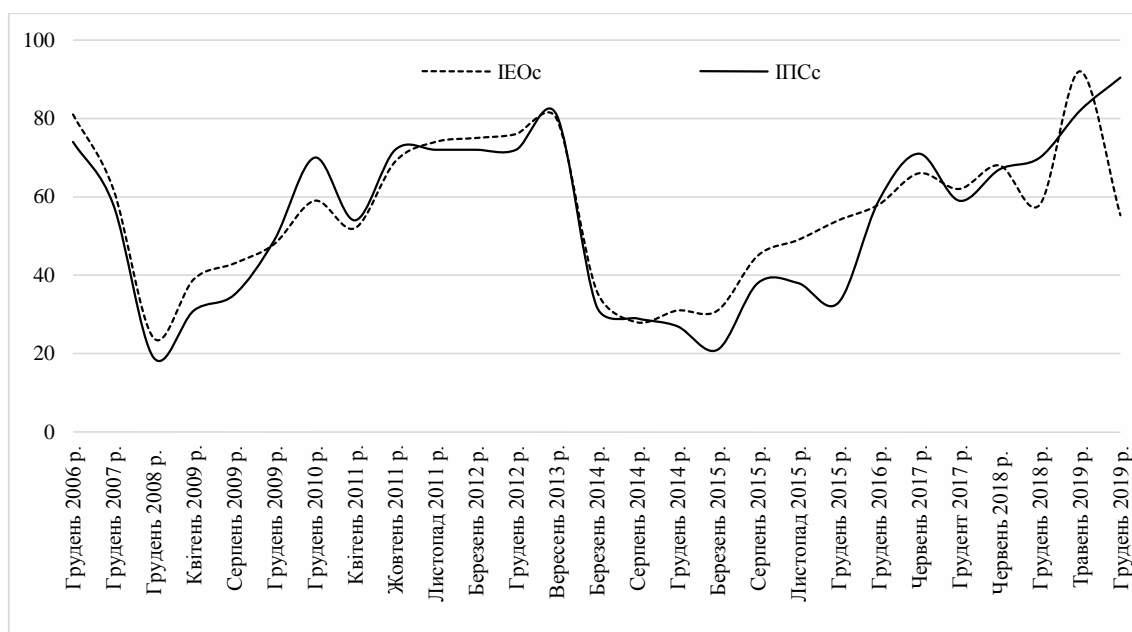

Рис. 3. Динаміка індексів поточного особистого (ІПСс) та суспільного матеріального становища (ІПСо) протягом 2005–2019 рр.

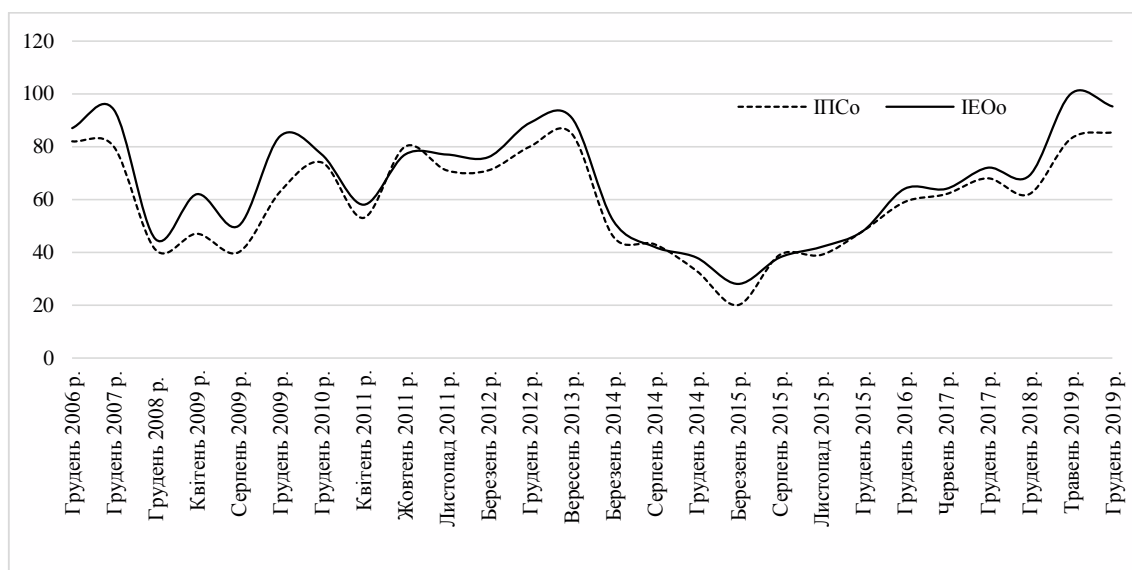
Індекс очікуваного розвитку економіки країни (ІЕОс) після дуже оптимістичного стрибка навесні так само стрімко знизився, повернувшись на позначку грудня 2018 р., в той час як індекс ІПСс не припинив зростати. Вочевидь ми маємо точку біфуркації та значної невизначеності населення країни щодо економічних перспектив. (Див. рис. 4).

Позитивні очікування позначилися на індексі поточного особистого матеріального становища (ІПСс) та індексі очікуваних змін особистого матеріального становища (ІЕОс), вони демонструють синхронність зростання, що також свідчить про низьку поширеність сподівань щодо змін на краще (рис. 5).

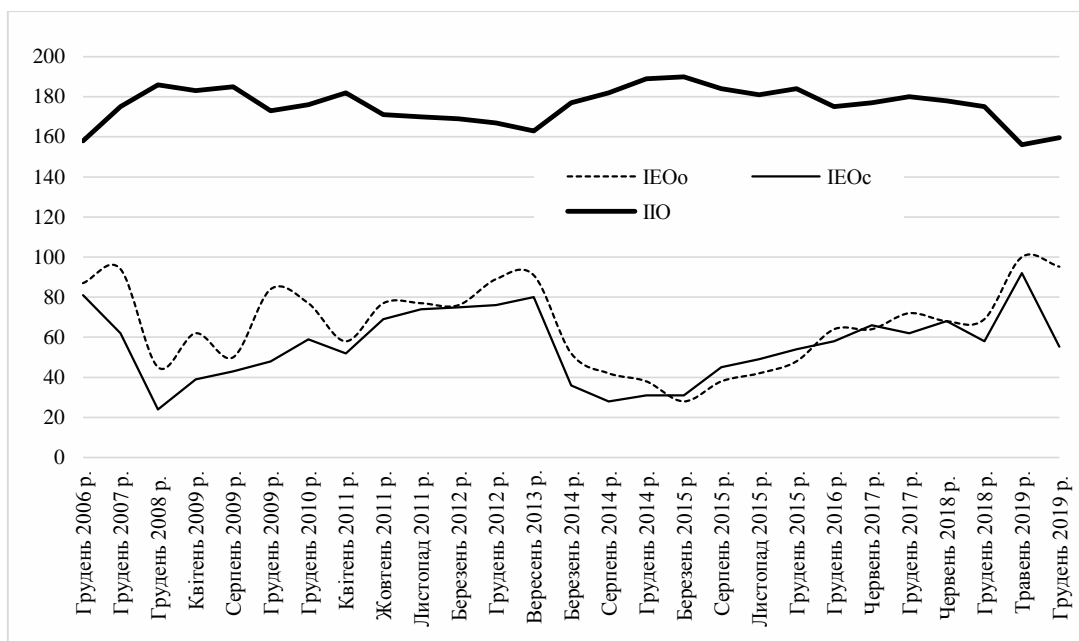
Інфляційні очікування (ІО) залишаються доволі високими і значно перевищують економічні прогнози. Населення з недовірою продовжує сприймати коливання курсу та перспективи гривні. Індекс очікуваного розвитку економіки країни (ІЕОс) після оптимістичного зростання на хвилі виборчих сподівань знизився і знову виглядає більш песимістично, ніж показник індексу особистого матеріального становища (ІЕОс). (Див. рис. 6).

Рис. 4. Розподіл інтегрального індексу поточного суспільного становища (ІІСс) та індексу очікуваного розвитку економіки країни (ІЕОс) протягом 2006–2019 рр.

Рис. 5. Розподіл індексів поточного особистого матеріального становища (ІІСо) та очікуваних змін особистого матеріального становища (ІЕОо) протягом 2006–2019 рр.

Рис. 6. Динаміка індексів очікування змін особистого матеріального становища (IEOo), очікуваного розвитку економіки країни (IEOc), інфляційних очікувань (IO) протягом 2006–2019 рр.

Висновки. Аналіз динаміки самооцінки матеріального становища та соціально-економічних індексів дозволяє зробити загальний висновок, що соціально-економічні очікування населення, які на тлі виборчих процесів 2019 р. демонстрували зростання оптимізму та надії, наприкінці 2019 р. засвідчили певне розчарування та призупинення оптимістичних поглядів, зокрема стосовно особистісних оцінок.

За два останні роки не збільшилася частка населення, яке здатне робити власні накопичення; особи, які мають можливість накопичувати, переважно обирають стратегію зберігання статків готівкою, при цьому довіра до зберігання готівки в доларах США значно знизилася.

Найгірший тренд очікувань стосується індексу очікуваного розвитку економіки країни (IEOc), який стрімко знизився наприкінці року.

Отже, динаміка індексів свідчить про зменшення кредиту довіри до влади серед доволі значної частини населення.

Отримано 22.11.19 та оновлено 23.12.19

Received on 22.11.19 and updated on 23.12.19

**Методологія розрахунку індексів
соціально-економічних оцінок і очікувань**

Індекс	Запитання та варіанти відповідей	Розрахунок
Індекс поточного особистого матеріального становища (ІПСо)	“Як змінилося життя Вашої родини протягом поточного місяця (за останні 30 днів) порівняно з попереднім місяцем?”: 1. Істотних змін не відбулося. 2. Добробут збільшився. 3. Добробут зменшився	Від частки позитивних відповідей віднімають частку негативних, до різниці додають 100, щоб уникнути появи від’ємних величин. Значення індексів можуть змінюватись у межах від 0 до 200: – значення дорівнює 200 у тому разі, якщо всі респонденти позитивно оцінюють економічну ситуацію; – індекс дорівнює 100 тоді, коли частки позитивних і негативних оцінок є однаковими; – значення індексу менше ніж 100 означає, що в суспільстві переважають негативні оцінки
Інтегральний індекс поточного суспільного матеріального становища (ІПСс)	“Як змінилася протягом останнього часу (за останні 2–3 місяці) соціально-економічна ситуація у: 1) Вашому населеному пункті?; 2) Вашій області?; 3) країні?”: 1. Стала кращою. 2. Така сама. 3. Стала гіршою	
Індекс очікуваних змін особистого матеріального становища (ІЕОо)	“Як, на Вашу думку, зміниться матеріальне становище Вашої сім’ї (Ваше особисто) через півроку?”: 1. Істотних змін не відбудеться. 2. Добробут збільшиться. 3. Добробут зменшиться	
Індекс очікуваного розвитку економіки країни впродовж найближчих місяців (ІЕОс)	“Як Ви вважаєте, наступні один-два місяці для економіки країни будуть добрими, поганими часами або якими-небудь ще?”: 1. Добрими. 2. Поганими. 3. Ні добрими, ні поганими	
Індекс інфляційних очікувань (ІО)	“Як Ви вважаєте (очікуєте), протягом наступних одного-двох місяців доходи Вашої родини зростатимуть швидше, ніж ціни, приблизно тими самими темпами, що й ціни, або повільніше, ніж ціни?”: 1. Доходи зростатимуть швидше, ніж ціни. 2. Доходи зростатимуть приблизно тими самими темпами, що й ціни. 3. Доходи зростатимуть повільніше, ніж ціни	